

Het verhaal achter de boerderij

Een zoektocht van boerderijeigenaren uit de Over-Betuwe naar het verleden van hun boerderij als inspiratiebron voor de toekomst

Hemels genieten in de 'Boomgaard'

Gerrit en Carla Jansen uit Angeren

Den Hemelschen Boomgaard en Paddepoel

Of Petrus Heijendaal (verkoper) en Hendrik de Logt en Grada Teunissen (koper) in 1782 het 'Stuck Lands' net zo hemels vonden als Carla en Gerrit in 1994, wagen laatstgenoemden te betwijfelen. Zij en ook de verschillende generaties Leijser die er later woonden, hebben er heel wat meer lichamelijke arbeid verricht dan de huidige bewoners.



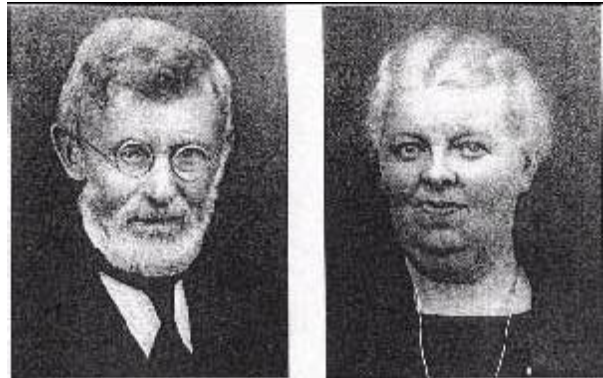
Het boeren was in die tijd immers keihard werken. Eén of twee varkens, wat kippen, groenten en fruit waarmee men, als het niet voor eigen behoefte diende, te voet naar de markt in Arnhem trok. In het begin werd de kar met de hand getrokken, later kwam er paard en wagen. Men was de hele dag onderweg. Bij thuiskomst hield het werken niet op. Zeker niet toen er koeien op stal kwamen. Dat betekende met de hand melken en niet alleen 's avonds, maar ook 's morgens vroeg. Als de kersen begonnen te kleuren, moesten er 'sprauwe' gejaagd worden. 'Mar da' viel ok nie' mee, want van 'mèers vroeg bin-de ien de mode wis's oaves as 't begin te duustere. Dan bi'j ok zo muuj as 'n moal'.

Wij rijden in onze Renault Kangoo in een kwartier naar zowel Nijmegen als Arnhem (als er geen files staan). Wij koesteren de sprauwe, konijnen en roeken die door de vorige bewoners te vuur en te zwaard werden bestreden, omdat ze aan hun boterham zaten. Ook wij zijn, wat ons inkomen betreft, afhankelijk van Moeder Natuur. Wij geven in den Hemelschen Boomgaard natuurcursussen met als thema 'leren kijken naar de natuur'. Wij hebben met subsidie weer een stukje hoogstamboomgaard aangeplant met voornamelijk oude fruitrassen. En op ons terrein bevinden zich meerdere paddenpoelen. Niet dat we er niet voor moeten werken, maar als de deelnemers aan een workshop naar huis zijn, nemen wij een goed glas wijn en puffen wij uit onder de meer dan 50 jaar oude notenbomen. Het is een luxe als je eigenaar bent van een historisch stuk grond en hemels kunt genieten van je eigen 'Boomgaard' en 'Paddepoel'.

Van oud naar nieuw

Omdat in de oorlog de oude boerderij die aan de dijk stond 'per ongeluk' door de Engelsen was gebombardeerd, werd er voor de familie Leijser (op de grafsteen is te zien dat de schrijfwijze van de familienaam afwijkt) na de oorlog een nieuwe woning gebouwd. Een paar maanden geleden zijn we tijdens graafwerkzaamheden -er moesten nog twee paddenpoelen bijkomen- op de fundering van het oude huis gestuit. De man van de graafmachine, Henk Heyting, wist te vertellen dat zijn vader vlak na de oorlog het puin van de boerderij van Hendrik Leijser voor een wegverharding naar Stroe op de Veluwe had gereden. De stenen moesten met de handen en met de bats op de vrachtwagen gebracht worden en omdat deze wagens toen nog niet konden kiepen, moest het puin op dezelfde wijze gelost worden. Eén vrachtje van Angeren naar Stroe, toch altijd zo'n 45 km heen en ook weer 45 km terug, leverde het transportbedrijf één gulden en een kwartje op. Volgens zoon Henk ging het om ongeveer twintig vrachtwagens. In de boerderij woonde tot op de fatale vijfde oktober Hendrik Leijser. Hij heeft de ramp van het bombardement overleefd en is op twee weken na 92 jaar oud geworden.

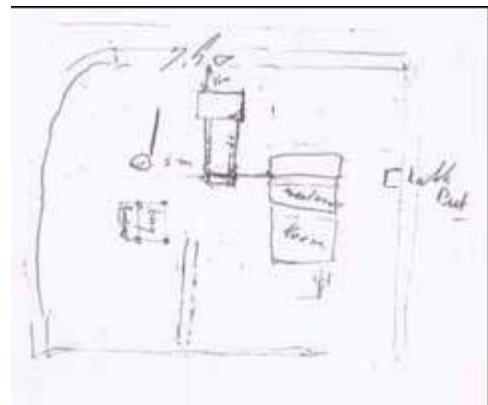
Toen wij hoorden dat het huis te koop stond, hebben wij contact opgenomen met de erfgenaam, Ton Leijser, een zoon van de broer van Hendrik. In zijn ouderlijk huis is de koop mondeling gesloten. Ton moest echter nog wel even op de belastingdienst wachten in verband met de successierechten. Wij waren zo enthousiast, dat wij onmiddellijk ons huis te koop hebben gezet. Binnen twee maanden waren we het kwijt, maar van een Hemelschen Boomgaard was voorlopig nog geen sprake. Wij hebben via een neef van de familie Leijser in Doornenburg een andere boerderij kunnen huren, waar we gelukkig met onze levende have, schapen, paarden, kippen en pauwen naar toe konden.



Familie Leijser

Een pot met goud

Iemand wist ons, onder zeer geheimzinnig gefluister, te melden dat er op het land van Leijser enkele melkbussen met gouden tientjes begraven waren! Die zouden voor de Duitsers verstopt zijn en na het tragische bombardement waarschijnlijk zijn vergeten! De informant meldde zich met een in de haast getekende plattegrond. De geloofwaardigheid was niet gering, want de tekenaar had de informatie uit de mond van een vroegere bewoner van de Hemelschen Boomgaard opgetekend. Wij rekenden ons al rijk -wat we toch al waren met ons nieuwe huis- en gingen, vooral 's avonds als niemand het zag, voorzichtig graven. De kinderen voorop. Maar natuurlijk vonden we niets. De overgebleven leden van de familie zullen het wel bijtijds opgegraven hebben. Helaas, maar wat hebben we er een plezier aan beleefd. Overigens..., toen men met de dijkverzwaring begon, heeft onze zoon Dirk, wel een oogje in het zeil gehouden. Je weet immers maar nooit!



'Snelle' plattegrond van het oude huis in verband met de mogelijke locatie van de pot met goud.

IJzersterk water

Het huis van Hendrik had dan wel geen echte historische waarde, maar in onze ogen stamde het toch uit vervlogen tijden. Er was geen water, geen gas en ook geen riolering. Riolering hebben we nog steeds niet. In de bijkeuken was een waterpomp waar bruin water uitkwam, maar waarmee Hendrik toch maar mooi 92 jaar oud is geworden. Carla zou een grote keuken krijgen, maar dan moest de oude pomp eruit. Dat konden we niet over ons hart verkrijgen. De keuken is aanmerkelijk kleiner geworden, maar we eten er niet minder lekker om. Er moesten wel allerlei andere aanpassingen in de boerderij plaatsvinden. Hendrik sliep beneden en wij wilden boven slapen. Beneden werd er van drie kamertjes, een grote woonkamer gemaakt. Er kwam water en gas en boven op de hooizolder werd de droogkamer in een heerlijke badkamer veranderd. De koeienstal -Hendrik had zo'n veertien melkbeesten- moest plaats maken voor een logeerkamer, een studeerkamer, een hal en een toilet. De oude deel werd maar even zo gelaten, want er was voorlopig genoeg gedaan en de centjes waren even op.

Huisje aan de plassen

In het eerste jaar dat we aan de Paddepoel woonden, kregen we twee keer met hoog water te maken. Het kwelwater stond in 1995 niet alleen tot aan de oprit, maar ook tien cm onder de prachtige door ons aangebrachte eiken vloer. De kelder was en bleef droog. Bang zijn we geen moment geweest; we genoten extra van ons 'huisje aan de plassen'.

De historische plek daar achter de dijk, bestond buiten het woonhuis van 1945 enkel uit weiland en acht gigantische notenbomen. We keken vreemd op toen er eind september van ons eerste jaar iemand aan de deur kwam, die noten wilde kopen. "Hoezo, noten kopen?", was onze oprechte vraag. "Dat doen we hier al dertig jaar", was het antwoord. Tegenwoordig staat er een bordje aan de weg 'noten te koop'. We verkopen elk jaar wel een paar honderd kilo. De rest is voor de roeken. Die komen vaak wel met honderd tegelijk noten stelen. Leukere dieven kunnen wij ons niet voorstellen!

Het heden

Volgens de kadastrale legger in 1832 bezat Gijsbert de Logt, zoon van Hendrik de Logt en Grada Teunissen de volgende perceelsnummers onder Sectie A: nr. 62 boomgaard, nr. 63 huis en erf, nr. 64 weiland, nr. 65 rijsgaard en nr. 66 bouwland. Vooral de rijsgaard boeide ons. Dat was een stuk nat land waar rijshout op groeide. Wilgentenen, die gebruikt werden voor rijshout om de dijken te versterken.

Wij hebben weliswaar geen vriendcultuur, maar wel veel wilgenbomen. Elk jaar bouwen we meer natuur op ons terrein. Met de aanplant van een paar duizend meidoorns, sleedoorns en andere in het landschap passende heggenplanten hebben we het aan de dijk gelegen gebied weer kleinschalig gemaakt. In 2001 zijn er nog zes ruim dertig jaar oude knotwilgen, die voor de dijkverbetering moesten wijken, op ons terrein aangeplant. Door de aanleg van een achttal vijvers in grootte variërend van een paar tot een paar honderd vierkante meter, nam de diversiteit aan planten- en diersoorten enorm toe. Langzaam maar zeker veranderde de Hemelschen Boomgaard echt in een hemels plekje. Het hele dorp hield ons in de gaten, want je hoorde regelmatig, wat is dat voor boom, of wat ben je daar weer aan het doen. Maar allemaal positieve reacties.

Het tweede jaar dat wij er woonden, kwam meteen de dijkverzwaring. De 'poldermensen' wilden best met onze natuurideeën rekening houden. Wij hoefden voor het ongemak tijdens de werkzaamheden geen vergoeding, als zij dan een paddenpoeltje zouden aanleggen. Dat kon; we moesten maar zeggen hoe we het wilden. De zomer die erop volgde kwamen regelmatig de polder- en dijk mensen langs om aan de oever van de poel een pilsje te drinken. Zij waren net zo trots op 'hun vijver', als wij dat op de 'onze' waren. De variatie aan leven is niet alleen in de vijvers groot. Op ons terrein broeden al jaren putters, steenuilen en torenvalken. Dit jaar had een ooievaar een aantal dagen een oogje op ons nieuwe paalnest in de wei. Voor de aanleg van de 'wilde tuin' hebben we een stuk weiland afgegraven. Dit is noodzakelijk om de bodem armer aan voedingsstoffen te krijgen. Ook hebben we reliëf aangebracht en de bodem hier en daar met rivierzand verschaald.

De toekomst

De natuur rond ons huis wordt hoe langer hoe rijker. Gerrit schrijft inmiddels al 13 jaar wekelijks voor de Gelderlander en put uit erf en tuin talrijke ideeën voor zijn natuurverhalen. We kregen regelmatig te horen, of het allemaal wel waar is wat die Jansen schrijft over zijn Hemelschen Boomgaard. Dat bracht ons op het idee om cursussen aan huis te gaan geven. Na een overweldigend aantal aanmeldingen voor een introductie-bijeenkomst is dat idee werkelijkheid geworden. Inmiddels hebben we de oude deel in een gezellige cursusruimte omgetoverd. Hier hebben al heel wat mensen 'leren kijken naar de natuur', want zo heten de cursussen die wij hier geven.

Ons huis wordt ons steeds meer dierbaarder. We bouwden een veranda om bij regen en zon lekker droog en koel te zitten. En het huis kreeg een rieten dak, want bij een beetje storm vlogen de pannen in het rond. De gevel is gereinigd en opnieuw gevoegd. Wij waren wel verbaasd toen Alterra ons vroeg mee te willen doen aan het jaar van de boerderij. Wij wonen namelijk niet in een erg oude boerderij en van de boerderij die hier heeft gestaan, hebben we maar één wazige foto kunnen achterhalen. Ook de verhalen van vroeger zijn moeilijk op te sporen, omdat bijna de hele familie Leijser is omgekomen en van diegenen die het hebben overleefd zijn er ook niet veel meer over.

Inmiddels lopen we tegen de zestig. We vragen ons dan ook regelmatig af hoe de toekomst er voor den Hemelsche Boomgaard uit zal zien. Gezien de tegenwoordige huizenprijzen kan geen van onze kinderen het zich op dit moment veroorloven zich later op ons plekje te vestigen. En dat baart zorgen.

Stel je toch eens voor dat er straks een pannenkoekenhuis of een tuincentrum komt. Maar ja, alleen wonen in boerderijen is in feite ook een verlies van het natuurgood. En bieden de nieuwe bewoners van de oude boerderijen niet juist de gelegenheid om de historische gebouwen te laten bestaan? Kijk maar eens wat wij van den Hemelschen Boomgaard hebben gemaakt. Misschien zouden de vorige bewoners, als zij het nog konden zien, ook trots zijn op dat stukje land daar achter de dijk in Angeren zoals het er nu uitziet.

Geraadpleegde bronnen

- ☐☐ Melchers, R., Van Angrina tot Angeren, 1992.
- ☐☐ Bredie, T., Toegang tot het verleden, Bemmelen, 1970.
- ☐☐ Leijser, H.J., 350 jaar familie Leijser, Huissen, 1996.
- ☐☐ Woerkom, T. van, Groebele ien de ben, B.O.S., Zetten.
- ☐☐ Kaartmateriaal en foto's van Alterra.

I.E. Salverda

J.R. Mulder

Alterra-rapport 863

Alterra, Wageningen, 2003

ISSN 1566-7197